

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ПРИМІНА НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 378.4.02-057.875:656.61.052:811.111(043.3)

**НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ АНГЛОМОВНИХ ЛОЦІЙ
МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ**

13.00.02 – теорія та методика навчання
(германські мови)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
МАРТИНОВА Раїса Юрївна,
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського,
завідувач кафедри західних і східних мов
та методики їх навчання.

Офіційні опоненти – доктор педагогічних наук, професор
МОРСЬКА Лілія Іванівна
Тернопільський національний педагогічний
університет імені В. Гнатюка,
завідувач кафедри англійської філології;

кандидат педагогічних наук, доцент
ДОБРОВОЛЬСЬКА Леся Станіславівна
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського,
доцент кафедри англійської філології.

Захист відбудеться «27» червня 2017 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К41.053.04 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 34, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «27» травня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В. Кордонова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Підготовка майбутніх судноводіїв на сучасному етапі взаємодії України з країнами Європейського співтовариства здійснюється на основі стандартів навчання, розроблених ІМО (International Maritime Organization) – Міжнародною Морською Організацією і викладених у Кодексі з підготовки і дипломування моряків та несення вахти (ПДНВ) в 1978 р; перероблених і доповнених Манільськими Поправками в 2010 р. (Акт від 25.06.2010 р.). У 2011 році ці стандарти навчання майбутніх фахівців морського флоту набрали чинності в Україні (наказ Міністерства Освіти і Науки України №1411 від 09.12.2011 р.), що діють до сьогодні.

Відповідно до цих міжнародних стандартів навчання професійну діяльність судноводіїв слід здійснювати в її англomовному супроводі. Для цього їх знання англійської мови повинні забезпечувати їм можливість користуватися навігаційними морськими посібниками, розуміти метеорологічну інформацію і повідомлення про безпеку та експлуатацію суден, чітко і ясно висловлювати свої думки під час зв'язку з екіпажами інших суден або береговими службами, а також використовувати стандартний розмовний мінімум, відповідний ІМКО (Міжнародній Морській Консультаційній Організації). Досягнення таких англomовних професійних умінь обумовлює необхідність удосконалення методики навчання англійської мови майбутніх судноводіїв взагалі і методики навчання читання повідомлень навігаційного характеру, що приходять на борт, зокрема.

У зв'язку з цим увага багатьох дослідників останніх років сконцентрована на проблемах навчання різних аспектів англomовного професійного мовлення фахівців морського флоту. Так, ними розроблені методики навчання: аудіювання для професійного радіообміну по УКХ (ультра коротким хвилям) у морі (М. Шишло); професійного англійського діалогічного мовлення курсантів вищих морських училищ (Р. Зайцева, А. Сонгаль); іноземної мови в режимі неперервної професійної освіти майбутніх судноводіїв (Е. Зіміна); іншомовної професійно-комунікативної компетентності спеціалістів у галузі судноводіння (В. Зикова, Л. Ступіна); спеціальної лексичної компетенції на основі псевдо-еквівалентної термінології морської англійської мови (Е. Мироненко); а також методики: формування професійно важливих якостей інженерів морського флоту в контекстному навчанні на прикладі іншомовної мовленнєвої діяльності (В. Теніщева); розвитку комунікативної культури при вивченні англійської мови у військово-морському інституті (Г. Верба); формування соціокультурної компетенції майбутніх навігаційних офіцерів у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін (О. Фролова).

Ці та багато інших робіт удосконалили процес англomовної підготовки майбутніх фахівців морського флоту. Однак навчання читання професійної документації майбутніх судноводіїв залишилося поза тематикою, що досліджувалася в них. При цьому слід зазначити, що взагалі проблема навчання читання іншомовної професійно-орієнтованої літератури вирішувалася багатьма дидактами і методистами.

Так, ними обґрунтовано концепції навчання читання автентичних англомовних текстів як художніх жанрів, так і технічних (Г. Барабанова, Т. Вдовіна, Н. Гальскова, Н. Гез, М. Данкен, З. Кличнікова, Р. Мартинова, Т. Серова, О. Тарнопольський, С. Фоломкіна, Н. Шалова); змодельовано процеси навчання читання науково-педагогічної та технічної літератури (М. Ляховицький, О. Малюга, Р. Мартинова, А. Маслова, Л. Онуфрієва, Г. Чередніченко); розроблено принципи інтегрованого навчання читання майбутніх фахівців немовного профілю (Р. Безугла, О. Бірюк, П. Гібсон, Ю. Дегтярьова, С. Кожушко, Ф. Рожкова); встановлено умови засвоєння мовного матеріалу на дотекстовому етапі навчання читання професійно орієнтованих текстів (О. Гализіна, М. Єрешко, Т. Ковбасюк, С. Радецька). Визначені цими вченими теоретичні положення лягли в основу розробки методики навчання читання англійською мовою текстів: фармацевтичного характеру (Н. Августинович); екологічного змісту (А. Кордонова, О. Ларіна); психолого-педагогічної (Л. Репкіна) та навчально-методичної спрямованості (М. Мосіна); оригінальних за дефектологічною проблематикою (Е. Карпова); спеціальних для підготовки військових фахівців (Н. Ульянова); навчальних в інженерно-технічній галузі (І. Агашева); політичних, економічних та культурологічних з оригінальних друкованих джерел (Т. Глушко); а також патентної (Т. Клепікова) та юридичної документації (Г. Циммерман, Н. Якуніна); рекламних матеріалів (Ю. Воропаєва); преси екологічного спрямування (Т. Змеєва); лінгвокраїнознавчої (Ю. Одинцова); медичної (І. Попова); навчально-педагогічної (А. Маслова) та юридичної (М.Шульгун) літератури.

Що стосується навчання читання англомовної професійної документації, необхідної для майбутніх судноводіїв, є лише два дослідження. В одному з них, за авторством С. Козак, читання розглядається не як мета навчання, а як засіб розширення словникового запасу студентів для формування їх іншомовної комунікативної компетенції. Автор іншого дослідження, І. Литвиненко, інтегрує читання професійних англомовних текстів з навчанням як мовних, так і мовленнєвих аспектів іншомовної мовленнєвої діяльності на матеріалі змісту профільних дисциплін. Однак аналіз цих робіт показав, що навчання англомовного читання майбутніх судноводіїв залишається не більше, ніж навчальним предметом і не пов'язується з майбутньою професійною діяльністю курсантів. Крім того, в запропонованих методиках відсутні механізми, що виробляють швидкість і точність розуміння змісту судової документації і зокрема, такого її виду як лоції. Адже саме вони за своєю суттю програмують безпечну проводку судна в різних морських акваторіях.

Звідси цілком очевидне зростаюче протиріччя між необхідністю безпечної проводки судна в різних морських акваторіях і неможливістю швидкого і безпомилкового сприйняття навігаційної інформації, викладеної в автентичних лоціях, тобто таких, які складаються всесвітніми гідрографічними службами англійською мовою і дають повну реальну навігаційну характеристику акваторії з усіма її особливостями. Спроба представити один з можливих варіантів вирішення

цієї суперечності зумовила вибір теми дослідження – «**Навчання читання англomовних лоцій майбутніх судноводіїв**».

Зв'язок дослідження з науковими планами, програмами, темами. Дослідження здійснювалось у межах наукової теми кафедри західних і східних мов та методики їх навчання “Теорія і практика інтегрованого навчання іноземних мов у середніх та вищих навчальних закладах України” (державний реєстраційний номер 0109U000201), яка входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського”. Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського” (протокол № 10 від 16.05.2013 р.).

Мета дослідження – обґрунтувати й апробувати методику навчання читання англomовних лоцій майбутніх судноводіїв.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати методи навчання іншомовного читання професійно спрямованих текстів студентів немовних спеціальностей.

2. Визначити поняття «лоції» як інтегрованого лінгвомовленнєвого матеріалу та психологічні особливості навчання їх читання.

3. Обґрунтувати принципи навчання читання англomовних лоцій майбутніх судноводіїв.

4. Змоделювати процес навчання читання англomовних лоцій майбутніх судноводіїв.

5. Розробити систему вправ з навчання читання англomовних лоцій майбутніх судноводіїв.

6. Провести експериментальну апробацію запропонованої методики та перевірити її ефективність за спеціально розробленими критеріями.

Об'єкт дослідження – процес навчання читання англomовних лоцій майбутніх судноводіїв у динаміці його покрокової реалізації.

Предмет дослідження – методика навчання читання англomовних лоцій майбутніх судноводіїв, що забезпечує їх повне розуміння для безпечної проводки судна.

Гіпотеза дослідження – ефективність навчання читання англomовних лоцій майбутніх судноводіїв може бути досягнута шляхом: 1) розподілу всього змістовного матеріалу на вісім тем: про вогні, буї і знаки, небезпеки, якірні стоянки, припливи й течії, настанови, портові правила, рідкісні навігаційні умови; 2) набуття знань ізольованої лексики з кожної з тем; формування навичок її вживання в словосполученнях і реченнях; розвитку вмінь читання навчальних лоцій, тобто спеціально створених для активізації лексики, що вивчається; 3) читання скорочених автентичних лоцій з кожної теми з обов'язковим залученням навігаційної інформації з усіх попередньо вивчених тем та виконання учбово-професійних дій; 4) читання автентичних лоцій, що включають усі вивчені теми, та виконання на їх основі професійних дій, якими є проводка судна за навігаційною картою відповідно до реально існуючих акваторій світу.

Методи дослідження. Для проведення аналізу методів навчання іншомовного читання професійно спрямованих текстів студентів немовних спеціальностей,

визначення поняття «лоції» як інтегрованого мовленнєвого матеріалу та психологічних особливостей їх навчання використано метод аналізу сучасних вітчизняних і зарубіжних методологічних, дидактичних та психологічних досліджень. Для обґрунтування лінгводидактичної моделі процесу навчання читання англomовних лоцій майбутніх судноводіїв використано метод педагогічного моделювання. Для розробки системи вправ з навчання читання англomовних лоцій майбутніх судноводіїв використано метод систематизації та класифікації мовного й мовленнєвого матеріалу, а також метод логіко-дидактичного взаємозв'язку педагогічних дій. Для перевірки ефективності розробленої методики за встановленими критеріями, показниками та рівнями їх оцінювання проведено педагогічний експеримент у таких його формах: констатувальний, формувальний і масове навчання. Для перевірки достовірності отриманих результатів, якісного та кількісного аналізу експериментальних даних використано метод статистичної обробки результатів дослідження.

База дослідження. Експериментальне дослідження проводилося на базі Національного Університету «Одеська Морська Академія». Всього в експерименті взяли участь 424 курсанта, зокрема в основному експерименті 196 курсантів.

Наукова новизна одержаних результатів. Уперше науково обґрунтовано та апробовано методику навчання читання англomовних лоцій майбутніх судноводіїв, що забезпечує їх повне розуміння для безпечної провідки судна. Проаналізовано методи навчання читання англomовних лоцій та виявлено недостатність їх теоретичного обґрунтування та неможливість забезпечення повного і миттєвого розуміння їх змісту для безпечного виконання професійних дій. Визначено поняття «лоції» як інтегрованого лінгвомовленнєвого матеріалу та психологічні особливості їх читання. Обґрунтовано дидактичні і методичні принципи навчання читання англomовних лоцій майбутніх судноводіїв. Змодельовано восьмиетапний процес навчання читання англomовних лоцій майбутніх судноводіїв. Визначено критерії (мовний, передмовленнєвий, мовленнєвий й професійний) оцінювання рівнів розвиненості вмінь читання лоцій з урахуванням необхідності термінової та безпечної провідки судна. Уточнено систему організації лексичного матеріалу, вибраного з автентичних лоцій для його відносно повного засвоєння та пам'ятання у відстрочений час. Подальшого розвитку набула теорія і практика навчання майбутніх судноводіїв читання текстів професійної спрямованості і можливості виконання на їх основі професійних дій.

Практична значущість одержаних результатів полягає в розробці системи вправ з методики навчання читання англomовних лоцій майбутніх судноводіїв, методичних рекомендацій щодо їх виконання та навчального посібника “Learn to Read Sailing Directions for Navigators”, у якому вони реалізовані.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у процесі викладання англійської мови студентам 3-х курсів морських вищих навчальних закладів, а також у процесі методики навчання читання професійно спрямованої літератури.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в процес навчання англійської мови студентів таких вищих навчальних закладів як: Національний університет «Одеська морська академія» (акт про впровадження № 70 від

02.02.2017); Азовський морський інститут національного університету «Одеська морська академія» (акт про впровадження № 008-17 від 4.01.2017); Херсонська державна морська академія (акт про впровадження № 01-27/2582 від 29.12.2016); Національний університет «Одеська морська академія» Дунайський інститут (акт про впровадження № 0697 від 09.12.2016); Київська державна академія водного транспорту імені гетьмана Петра Сагайдачного (акт про впровадження № 01/9-1443 від 14.12.2016).

Достовірність результатів дослідження забезпечено теоретичним обґрунтуванням його вихідних положень, використанням системи методів дослідження, адекватних об'єкту, предмету, меті та завданням; підтверджено експериментальною перевіркою розробленої методики, якісним і кількісним аналізом експериментальних даних із застосуванням методів математичної статистики.

Апробація основних положень і результатів дисертації здійснена на науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародних* – «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні» (Львів, 2014 р.), «Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти» (Одеса, 2016 р.), «Тенденції розвитку психології та педагогіки» (Київ, 2016 р.), «Вести современной науки – 2016» (Шефїлд, Велика Британія, 2016 р.), «Достижения высшей школы – 2016» (Софія, Болгарія, 2016 р.), «Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогіки та соціальної роботи» (м. Сладковичево, Словацька Республіка, 2017 р.), *всукраїнських* – Судноплавство: «Перевезення, технічні засоби, безпека» (Одеса, ОНМА, 2013 р.), «Морські перевезення та інформаційні технології в судноплавстві» (Одеса, ОНМА, 2014 р.), «Річковий та морський транспорт: інфраструктура, судноплавство, перевезення, безпека» (Одеса, НУОМА, 2016 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та результати дослідження викладено у 17 публікаціях автора, із яких: 5 – у фахових наукових виданнях України; 1 - у зарубіжному виданні (Австрія, Відень); 1 – у додатковому науковому виданні; 9 – у матеріалах наукових конференцій; 1 – у виданнях навчально-методичного характеру (у співавторстві).

Особистий внесок здобувача у співпраці [15] полягає у визначенні тем навігаційного характеру, відбор відповідної до них лексики із аутентичних лоцій та розробці змісту вправ щодо засвоєння мовного й мовленнєвого матеріалу, читання аутентичних лоцій, а також виконання професійних дій на основі прочитаної інформації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, п'яти додатків. Загальний зміст дисертації становить 296 сторінок, основний текст дисертації викладено на 216 сторінках. Робота містить 2 схеми, 6 таблиць, 15 рисунків. Список використаних джерел включає 293 найменування, із яких 51 – іноземною мовою і займає 30 сторінок. Додатки представлено на 77 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу, методи дослідження, розкрито наукову новизну і

практичну значущість одержаних результатів, подано відомості щодо апробації й упровадження основних положень дисертації.

У **першому розділі** “*Теоретичні основи навчання читання англомовних лоцій майбутніх судноводіїв*” проаналізовано методи навчання іншомовного читання професійно спрямованих текстів студентів немовних спеціальностей; визначено поняття “лоції” як інтегрованого лінгвомовленневого матеріалу та досліджено психологічні особливості навчання його читання.

Проведений аналіз методів навчання іншомовного читання професійно спрямованих текстів показав, що незважаючи на їх різноманіття, жоден з них не може забезпечити навчання читання автентичних лоцій. Це обумовлюється сутністю “лоцій”, що являє собою такий звід навігаційних особливостей та інструкцій, без повного розуміння яких, судну загрожує небезпека. Існуючі практичні рекомендації щодо навчання читання лоцій досягають зазначеної мети лише частково, тому що вони: не враховують психологічних механізмів миттєвого декодування друкованої іншомовної інформації в її безпомилкове осмислення; не програмують повного засвоєння мовного матеріалу, що вживається в лоціях; недооцінюють важливість виконання професійних дій на основі прочитаних лоцій.

Лоції визначаються в їх смисловому, лінгвістичному та дидактичному аспектах. У *смисловому аспекті* лоції - це специфічний автентичний англомовний текстовий матеріал, що дає повний опис різних акваторій світу, а саме: навігаційних вогнів, буїв і знаків, небезпек, припливів і течій, якірних стоянок, портових правил, а також інструкцій для судноводіїв щодо безпечної проводки судна. У *лінгвістичному аспекті* - це специфічний термінологічний матеріал судноводійної тематики; граматичні одиниці зі статичними, динамічними, модальними дієсловами в активному і пасивному стані та умовному способі дії, а також стилістичні явища, такі як: полісемія, омонімія та ідіоматичні вирази. У *дидактичному аспекті* – це специфічний англомовний текстовий матеріал, що поступово ускладнюється, а саме: *штучно створений* для активізації певної частини лексики; *автентичний скорочений* для навчання читання лоцій за певною тематикою; *автентичний* - розроблений всесвітніми гідрографічними службами англійською мовою для навчання читання оригінальних лоцій і здійснення професійних дій відповідно сприйнятої інформації.

Психологічною основою читання англомовних лоцій, як і будь якої-іншої друкованої інформації, є її перцептивна та смислова переробка. Психологічні особливості перцептивної переробки інформації в процесі читання англомовних лоцій полягають у: знанні значень усіх слів, що вживаються в лоціях; знанні значень всіх граматичних форм, як ключових, так і допоміжних мовних одиниць; здатності швидко ідентифікувати граматичні форми мовних явищ за їх граматичними ознаками; здатності швидко семантизувати значення речення на основі швидкого розуміння всіх його складових елементів. Психологічні особливості смислової переробки інформації при читанні англомовних лоцій полягають в: уявленні смислової інформації, що поступово розширюється; підвищеному рівні мотивації точного розуміння змісту прочитаного через можливу небезпеку; аналізі і синтезі інформації, що поступово розширюється з тексту в текст; трансформації аналізу й синтезу, що системно ускладнюються у згорнуті умовиводи; моделюванні схеми професійної поведінки на основі прочитаних лоцій.

У другому розділі “Методика навчання читання англомовних лоцій майбутніх судноводіїв” обґрунтовано дидактичні і методичні принципи навчання читання англомовних лоцій, змодельовано відповідний до них восьмиетапний процес навчання, розроблено восьмиблочну систему вправ та надано методичні рекомендації щодо їх виконання.

Дидактичні принципи навчання читання англомовних лоцій майбутніх судноводіїв полягають у: взаємозв'язку навчання з реаліями сучасного життя; інтеграції процесу навчання читання та процесу вирішення професійних завдань; системності та послідовності навчання як іншомовної читацької, так і професійної діяльності; обов'язковому засвоєнню на одному занятті нового матеріалу і його різнопланового з'єднання з попередньо вивченим; самостійності й активності навчання в процесі виконання професійних завдань; накопиченні навчального матеріалу, що дозволяє розуміння автентичних лоцій у їх повному обсязі для виконання професійних дій, що поступово ускладнюються. *Методичні принципи* полягають у: використанні довольної опори на усне мовлення, тобто необов'язкового усного випередження в роботі над засвоєнням лексики; врахуванні випередження професійної діяльності, що забезпечує наявність професійних знань до набуття вмінь іншомовного способу їх сприйняття при читанні; можливості самостійного трактування суті нетипових професійних ситуацій в їх англомовному супроводі. При цьому перший тип трактування ґрунтується на мовній здогадці, тобто на асоціативному зв'язку форми слова і його значення, а другий ґрунтується на контекстуальній здогадці, тобто вживанні незнайомих слів у знайомому мовному оточенні; а також у миттєвому взаємозв'язку граматичної форми речення та його змісту.

Моделювання процесу навчання читання англомовних лоцій майбутніх судноводіїв призвело до створення восьмиетапної лінгводидактичної моделі. Її *перший* етап націлений на навчання читання лоцій про вогні, *другий* – про буї, знаки і вогні, *третій* – про безпеки, буї, знаки і вогні, *четвертий* – про якірні стоянки, безпеки, буї, знаки і вогні, *п'ятий* – про припливи і течії, якірні стоянки, безпеки, буї, знаки і вогні, *шостий* – про настанови, припливи і течії, якірні стоянки, безпеки, буї, знаки і вогні, *сьомий* – про портові правила, настанови, припливи і течії, якірні стоянки, безпеки, буї, знаки і вогні, *восьмий* – про портові правила, настанови, припливи і течії, якірні стоянки, безпеки, буї, знаки і вогні та про рідкісні навігаційні особливості акваторій світу. Така послідовність навчально-педагогічних дій обумовлюється необхідністю поступового наростання лінгвістичних, мовленнєвих і професійних можливостей, а також нівелюванням забування попереднього лінгвомовленнєвого і професійного матеріалу. Навчання на перших семи етапах ґрунтується на досягненні мовних, мовленнєвих і професійних цілей, а на 8-му етапі – на досягненні здатності самостійного трактування незнайомих мовних явищ у навчальних, а потім в автентичних лоціях, в яких ці явища вживаються. Розуміння останнього типу лоцій підтверджується здатністю виконання професійної діяльності майбутніми судноводіями.

Система вправ з навчання читання англомовних лоцій майбутніх судноводіїв є, відповідно до розробленої лінгводидактичної моделі, восьмиблочною. *Перший блок вправ* спрямований на навчання читання лоцій про вогні; *другий* - про буї, знаки і вогні; *третій* - про безпеки, буї, знаки і вогні; *четвертий* - про якірні стоянки,

небезпеки, буї, знаки і вогні; *п'ятий* - про припливи і течії, якірні стоянки, небезпеки, буї, знаки і вогні; *шостий* - про настанови, припливи і течії, якірні стоянки, небезпеки, буї, знаки і вогні; *сьомий* - про портові правила, настанови, припливи і течії, якірні стоянки, небезпеки, буї, знаки і вогні; *восьмий* - про рідкісні навігаційні особливості та всі вищезазначені навігаційні явища. При цьому кожен з восьми блоків вправ виконується з трьома цілями. Реалізація перших забезпечує набуття знань ізольованої лексики за темою, що вивчається та вмінь утворювати словосполучення з нею; других – забезпечує формування навичок вживання словосполучень за темою, що вивчається, і всіма попередньо вивченими, а також розвиток вмінь читання та відтворювання відповідних до тем речень; третіх – забезпечує читання навчальних, скорочених автентичних та автентичних лоцій в їх повному обсязі та виконання професійних дій.

Приклади вправ щодо реалізації **цілей I** в кожному з восьми блоків:

Вправа 1: мовна, презентаційна, семантизаційна. Мета: ввести та семантизувати нову лексику. Інструкція: а) Прочитайте нові слова з перекладом і запишіть їх у словник; б) Прочитайте ці слова в різних режимах: самотійно, хором за викладачем, індивідуально по черзі.

Вправа 1 першого блока за темою “Вогні”

1. light – вогонь	4. leading – створний	7. to obscure – затемнювати
2. flashing – проблисковий	5. lighthouse – маяк	8. alternating – змінний
3. occulting – затьмарений	6. circular – круглий	9. to exhibit – запалювати

Вправа 1 другого блока за темою “Буї”

1. buoy – буй	4. conical – конічний	7. pillar – стовб
2. beacon – знак	5. cylindrical – циліндричний	8. isolated – окремий
3. band – смуга	6. topmark – топова фігура	9. to moor – швартувати

Вправа 1 третього блока за темою “Небезпеки”

1. bank – банка	4. reef – риф	7. detached – відокремлений
2. shoal – мілина	5. ridge – гряда	8. drying – обсихаючий
3. patch – ділянка	6. rock – скала	9. awash – що омивається

Вправа 2: мовна, підстановча. Мета: навчити вживати нову лексику в словосполученнях. Інструкція: Утворить якомога більше словосполучень і запишіть їх.

Вправа 2 першого блока за темою “Вогні”

а) a flashing	б) alternating	в) to exhibit
a fixed	fixed	to expose
a front	lights	lights
	leading	to obscure

Вправа 2 другого блока за темою “Буї”

а) a pillar	б) can	в) to moor
a spar	spherical	to establish
a conical	beacons	beacons
	buoys	to surmount
	buoys	buoys

Вправа 2 третього блока за темою “Небезпеки”

а) a drying	б) off-shore	в) to be out of
a pinnacle	submerged	to keep clear of
an attached	banks	danger
	reefs	to give a berth to
		buoys

Вправа 3: мовна, селективна. Мета: навчити вибирати необхідну лексичну інформацію. Інструкція: Виберіть з даних словосполучень лише ті, які описують вогні (вправа 1 блока); буї (вправа 2 блока); небезпеки (вправа 3 блока).

Вправа 3 першого блока за темою “Вогні”

A flashing light, to obscure a light, to light a room, a light dress, two occulting lights, an isophase light, two flashes in a group, loading lifts, to exhibit flashes, lighting candles, alternating lights, to obscure lights, an eclipse of 4 seconds.

Вправа 3 другого блока за темою “Буї”

A pillar buoy, to moor buoys, two leading buoys, beacon and eggs, playing boys, to surmount buoys, mooring beacons, two buoy a fairway, system of buoyage, horizontally striped buoys, two cones bases apart, an inverted broom.

Вправа 3 третього блока за темою “Небезпеки”

Cluster of rocks, a detached shoal, a drying rock, a sunken reef, a flat floor, banks with jam, flat banks, a sunken ship, a pinnacle cliff, shoals awash, to wash a boy, an underwater ledge, an above water ridge, a spit awash, washing machine.

Приклади вправ щодо реалізації **цілей II** в кожному з восьми блоків:

Вправа 1: мовна, підстановча з регламентацією часу. Мета: навчити вживати нову лексику в словосполученнях і реченнях швидко і безпомилково. Інструкція: Утворить якомога більше словосполучень і речень за зазначений час і запишіть їх.

Вправа 1 четвертого блока за темами “Вогні”, “Буї”, “Небезпеки”, “Якірні стоянки”

a) can	lights	b) A light buoy	is buoyed	from the column
drying	buoys	A pinnacle	is shown	by mooring buoys
flashing	dangers	A safe anchorage	is marked	by white spars
exposed	anchorages	The front light	is surmounted	by a topmark

Вправа 1 п'ятого блока за темами “Вогні”, “Буї”, “Небезпеки”, “Якірні стоянки”, “Припливи та течії”

a) isophase	beacon	b) A conical buoy	are marked	south from the spit
tidal	rock	Occulting lights	are exhibited	from lighthouses
prohibited	light	An exposed anchorage	is moored	by anchor buoys
spherical	anchorage	Regular currents	is buoyed	by spar buoys
underwater	stream	A danger awash	is marked	on the chart

Вправа 1 шостого блока за темами “Вогні”, “Буї”, “Небезпеки”, “Якірні стоянки”, “Припливи та течії”, “Настанови”

a) pillar	tides	b) A fixed light	are kept in line	over the shoal
drying	lights	Corals and reefs	are noticed	by cardinal buoys
neap	buoys	Isolated danger buoys	is marked	by low clouds
alter	danger	An exposed anchorage	are surmounted	by white spars
alternating	anchorage	Tidal streams	are buoyed	from the tower
sheltered	course	Those landmarks	is obscured	by can topmark

Вправа 2: передмовленнєва, селективна з регламентацією часу. Мета: навчити вибирати необхідну смислову інформацію для правильної орієнтації в порту.

Інструкція: Виберіть з даних словосполучень і речень за регламентований час лише ті, які не суперечать навігаційним правилам.

Вправа 2 четвертого блока за темами “Вогні”, “Буї”, “Небезпеки”, “Якірні стоянки”

1. A pillar red and white buoy showing an occulting white light is moored to indicate safe approach to the convenient temporary anchorage.
2. Isolated dangers westward of the permanent anchorage are indicated by black and red horizontally striped buoys showing white lights.
3. A spherical painted yellow buoy showing a yellow light indicates dangerous patch to the East of a fair anchorage with good holding ground.

Вправа 2 п'ятого блока за темами “Вогні”, “Буї”, “Небезпеки”, “Якірні стоянки”, “Припливи та течії”

1. A pillar buoy showing very quick light 9 flashes in a group indicates a spit lying in the western part of an exposed anchorage with bad holding ground, soundings over it are expressed in feet.
2. The anchorage is prohibited at springs due to strong currents and a dangerous underwater rock which is indicated by a pillar buoy surmounted by two black cones points up and exhibiting a continuous flashing white light.
3. Tidal streams are felt in the bay where a spherical painted yellow buoy showing a yellow light indicates dangerous patch to the East of a fair anchorage with good holding ground.

Вправа 2 шостого блока за темами “Вогні”, “Буї”, “Небезпеки”, “Якірні стоянки”, “Припливи та течії”, “Настанови”

1. At the point where the flood stream sets northward, a spar buoy painted in black and yellow vertical bands exhibiting a white flashing light (3 flashes in a group) indicates a wreck lying to the west of the sheltered anchorage, you should steer keeping this mark to the west.
2. Keep on the port side of the fairway in order to keep isolated dangers westward of the permanent anchorage where counter currents meet, the dangers are indicated by black and red horizontally striped buoys showing white lights.
3. Care must be taken to avoid a pillar buoy showing very quick light 9 flashes in a group and indicating a spit lying in the western part of an exposed anchorage with bad holding ground, soundings over it are expressed in feet.

Вправа 3: передмовленнєва, трансформаційна з регламентацією часу. Мета: навчити трансформувати навчальну тематичну інформацію у форми, відповідні до навігаційних правил. Інструкція: Прочитайте речення і трансформуйте їх в форми, відповідні до навігаційних правил.

Вправа 3 четвертого блока за темами “Вогні”, “Буї”, “Небезпеки”, “Якірні стоянки”

1. A spherical buoy showing a flashing yellow light indicates a detached shoal lying close to a convenient anchorage.
2. A black with a yellow band buoy exhibiting a flashing light (3 flashes in a group) marks a sunken rock lying to the west of an excellent anchorage, bottom-mud.

3. A pillar black over yellow buoy showing a quick white light indicates drying bank to the north of the passage leading to a temporary anchorage.

Вправа 3 п'ятого блока за темами "Вогні", "Буї", "Небезпеки", "Якірні стоянки", "Припливи та течії"

1. Yellow spar buoys showing a white isophase light indicate safe approach to a quarantine anchorage over which tidal streams affect the rate of 5 knots at springs .
2. Pillar buoys exhibiting very quick lights showing 6 white flashes indicate a wreck to the south of the fairway leading to a sheltered anchorage, where currents retard and reverse, ground-sand.
3. A pillar yellow over black buoy showing a quick white light indicates an extensive reef to the north of a permanent anchorage with depths of 20 feet in high water ordinary neaps.

Вправа 3 шостого блока за темами "Вогні", "Буї", "Небезпеки", "Якірні стоянки", "Припливи та течії", "Настанови"

1. One should take care to avoid pillar black over yellow buoy showing a quick white light and indicating a drying bank to the north of the passage leading to a temporary anchorage with depths of 20 feet at high water ordinary neaps.
2. Steer for a yellow with a black band buoy exhibiting a white flashing light (9 flashes) marks a shoal head lying to the East, where anchorage is prohibited because of foul ground and shallow depths especially at low water springs.
3. Bring in line yellow spar buoys showing a white isophase light indicate safe approach to a quarantine anchorage (no dangers), over which tidal streams affect the rate of 5 knots at springs.

Приклади вправ щодо реалізації **цілей III** в кожному з восьми блоків:

Вправа 1: рецептивно-репродуктивна. Мета: навчити розуміти зміст навчальних лоцій і відтворювати його з опорою на питання. Інструкція: Прочитайте групи речень навчальних лоцій і дайте відповіді на питання.

Вправа 1 сьомого блока за темами "Вогні", "Буї", "Небезпеки", "Якірні стоянки", "Припливи та течії", "Настанови", "Портові правила"

1. All power driven vessels should make for the harbour bearing in mind that a black over yellow buoy showing Q 34f 13 M indicates that if you want to obtain a permanent sheltered anchorage soundings over which are expressed in feet you should pass a cluster of rocks marked by this buoy from the North.
  - a) What light does a black over yellow buoy exhibit?
  - б) What does a black over yellow buoy mark?
  - б) What should you do if you want to obtain a permanent sheltered anchorage?

Вправа 1 восьмого блока за темами "Вогні", "Буї", "Небезпеки", "Якірні стоянки", "Припливи та течії", "Настанови", "Портові правила" та непередбачені навігаційні явища

2. Visibility. Early morning fog, often thick, may be experienced. Fishing vessels in large concentrations may be encountered in the approaches to the inlets. It is imprudent, if

unsure of one's position, to approach Ria de Ferrol or Ria de la Coruna at night with thick SW weather, when the lights on the coast cannot be seen as the vessel's position may be affected by currents.

- a) During what time of the day can you face poor visibility?
- б) What may be encountered in the approaches to the inlets?
- в) Why is the approach to Ria de Ferrol or Ria de la Coruna at night not recommended?

Вправа 2: рецептивно-продуктивна. Мета: навчити розуміти зміст автентичних лоцій і пояснювати на їх основі свою професійну поведінку. Інструкція: Прочитайте групи речень автентичних лоцій і розкрийте зміст кожної з них англійською мовою.

Вправа 2 сьомого блока за темами "Вогні", "Буї", "Небезпеки", "Якірні стоянки", "Припливи та течії", "Настанови", "Портові правила"

Vessels of 300gt or more are prohibited to enter the area unless they are duly authorized vessels navigating between Portugese ports and not carrying dangerous cargoes. The ports of Viana de Castelo and Figueira da Foz can accommodate medium-sized vessels but entrance to these ports is often restricted in bad weather.

Вправа 2 восьмого блока за темами "Вогні", "Буї", "Небезпеки", "Якірні стоянки", "Припливи та течії", "Настанови", "Портові правила" та непередбачені навігаційні явища

Off the northern end of I. the current is usually west-going at a considerable rate, except during or after Northers. Variable currents may be experienced in this locality. The average rate is about three-quarters of a knot. The tidal range is about one foot. For deep draught vessels consulting tide tables is highly recommended.

Вправа 3: інтегрована, професійно-орієнтована. Мета: навчити професійній поведінці, адекватній змісту прочитаних лоцій. Інструкція: Прочитайте уривок з автентичних лоцій і скажіть, якими будуть ваші вчинки в зв'язку з прочитаним.

Вправа 3 сьомого блока за темами "Вогні", "Буї", "Небезпеки", "Якірні стоянки", "Припливи та течії", "Настанови", "Портові правила"

The islands from E or W show up well but from N they are difficult to distinguish from the land behind them. Three lights are exhibited within the group.

Tidal levels. Mean spring range about 0.3 m, mean neap range about 0.1 m. Currents in the anchorages of the islands are influenced by the prevailing wind.

Anchorage. Good anchorage may be obtained S, in depths from 10 to 16.5 m, muddy sand. This anchorage is safe in N winds. Small vessels can anchor close inshore.

Caution. An underwater rock, with a charted depth of 0.8 m, lies about 1/2 cable SW of the SW side of the island; a depth of 9.2 m lies about 1/2 cable WNW of the rock.

Вправа 3 восьмого блока за темами "Вогні", "Буї", "Небезпеки", "Якірні стоянки", "Припливи та течії", "Настанови", "Портові правила" та непередбачені навігаційні явища

Tidal streams. In N. the stream is going from 1 hour after LW and S-going from 1 hour after HW; it attains its maximum rate of 6 knots in the channel about 3 miles N of O.

Shima, conical, 145 m high and fringed with reefs, lies on the W side of the fairway 1 mile NNW of S.; a light-tower stands on the E extremity of the island.

Dangers. In S, reefs that dry, lie about midway between the W side of S. and the shore NW of it. A light-buoy is moored close S of a rock 4 cables NE of Se.

Anchorage. A number of small bays and inlets lie on both sides of N.; they afford shelter to small vessels with local knowledge.

Directions for N Kaikyo. It is advisable to enter N Kaikyo near slack water to avoid overfalls. Approaching from seaward, steer with S Light-tower ahead, when abreast the N summit, alter course to pass about 1m SE of S, an islet situated on a rocky shoal.

У третьому розділі “*Експериментально-дослідна апробація методики навчання читання англомовних лоцій майбутніх судноводіїв*” визначено критеріальний апарат оцінювання ефективності розробленої методики, розроблено хід констатувального й формувального експериментів та надано їх результати.

Критеріями оцінювання ефективності розробленої методики є: *мовний* з показниками: розуміння ізольованої лексики і її відтворення англійською мовою; *передмовленнєвий* з показниками: розуміння змісту навчальної лоції, його відтворення та виконання навчально-професійних завдань; *мовленнєвий* з показниками: швидкості читання мовчки скороченої автентичної лоції, точності сприйняття прочитаного та адекватності навчально-професійних дій її змісту; *професійний* з показниками: читання автентичної лоції в обсязі 900-1000 слів, готовності професійної реакції на сприйняте повідомлення, адекватності професійних дій реальним навігаційним умовам.

Експериментальна робота розпочалася з проведення констатувального експерименту, в якому взяло участь 200 курсантів, які завершили другий рік навчання на судноводійному факультеті “Національного університету Одеська морська академія”. Мета проведення констатувального експерименту полягала у визначенні рівня знань лексики, що вивчалася, та рівня вмінь читання професійних текстів. Відповідно до мовного критерію, лише 50% курсантів проявили рецептивні, а 28% – репродуктивні знання лексики на високому та середньому рівнях. Відповідно до передмовленнєвого критерію, тільки 3% курсантів проявили високий рівень розуміння навчально-професійних текстів, 19% - середній рівень, 32% - достатній рівень, не зрозуміли навчально-професійні тексти - 46%. Отримані результати обумовлювалися не тільки незнанням лексики, а й невмінням швидкого читання таких текстів мовчки з повним розумінням їх змісту.

Формувальний експеримент розпочався на третьому році підготовки майбутніх судноводіїв. У ньому взяв участь лише 101 курсант з тих, хто був задіяний в констатувальному експерименті і продемонстрував у ньому найнижчі результати. Вони склали експериментальні групи (ЕГ) та розпочали навчання за підручниками “Learn to read sailing directions for navigators” Р. Мартинової, Н. Пріміної.

Ті курсанти, які показали найвищі результати в констатувальному експерименті у кількості 95-ти (4-х відрахували), розпочали навчання за підручником Е. Жигачевої, Н. Збандуто й увійшли до складу контрольних груп (КГ).

Порівняльні результати навчання курсантів ЕГ і КГ мовного матеріалу та читання на його основі навчальних лоцій з подальшим виконанням професійних дій представлено в таблиці № 1.

Таблиця 1

Порівняльні результати навчання курсантів ЕГ і КГ читання за мовним та мовленнєвим критеріями

Студенти	Мовний критерій								Мовленнєвий критерій											
	Рецептивні знання лексики				Репродуктивні знання лексики				Швидкість читання скороченої автентичної лоції				Точність сприйняття прочитаного				Адекватність навчально-професійних дій прочитаної інформації			
	В	С	Д	Н	В	С	Д	Н	В	С	Д	Н	В	С	Д	Н	В	С	Д	Н
КГ	18	44	22	11	25	26	26	18	17	29	21	28	18	29	22	26	0	12	48	35
ЕГ	23	58	10	10	30	32	25	14	24	43	18	20	22	35	26	18	21	39	22	19

Отримані дані показали: за мовним критерієм студенти ЕГ перевершили студентів КГ у рецептивному засвоєнні лексики на 7%, а в її репродуктивному засвоєнні – на 18%; за мовленнєвим критерієм студенти ЕГ перевершили студентів КГ у швидкості читання мовчки скорочених автентичних лоцій на 9%, у точності розуміння змісту цих самих лоцій – на 15%, а в адекватності навчально-професійній діяльності щодо прочитаного – на 24%.

Порівняльні результати навчання курсантів ЕГ і КГ читання автентичних лоцій з подальшим виконанням професійних дій представлено в таблиці № 2.

Таблиця 2

Порівняльні результати навчання курсантів ЕГ і КГ читання автентичних лоцій за професійним критерієм

Студенти	Професійний критерій															
	Темп читання автентичних лоцій і розуміння змісту				Професійна реакція на сприйняту в автентичних лоціях інформацію				Адекватність професійних дій реальним навігаційним умовам							
									Правильність професійних дій				Лексико-граматична нормативність мовлення			
	В	С	Д	Н	В	С	Д	Н	В	С	Д	Н	В	С	Д	Н
КГ	14	29	27	25	12	24	33	26	2	22	33	38	10	20	35	30
ЕГ	27	39	17	17	20	38	22	21	26	31	24	20	21	34	27	19

Отримані дані показали, що за професійним критерієм студенти ЕГ перевершили студентів КГ у темпі читання автентичних лоцій обсягом 900-1000 слів і розумінні їх змісту на 32%, в готовності професійної реакції на сприйняту з автентичних лоцій інформацію – на 37%, а в адекватності професійних дій реальним навігаційним умовам – на 49%.

Зазначені дані дають підставу вважати розроблену методику ефективною.

Подальша перевірка розробленої методики здійснювалась у процесі масового навчання в 4-х морських вищих навчальних закладах України, в якому взяло участь 424 курсанта 3-го року навчання. Наприкінці навчального року ми отримали такі дані за професійним критерієм: темп читання автентичних лоцій у курсантів виявився 150 слів за хвилину, що на 15 % нижче, ніж у студентів ЕГ, але на 8%

вище, ніж у студентів КГ. Професійна реакція на сприйняту з автентичних лоцій інформацію в учасників масового навчання виявилася на 29% нижчою, ніж у студентів ЕГ, але на 23% вищою, ніж у студентів КГ. Адекватність професійних дій відповідно до навігаційних ситуацій у студентів масового навчання виявилася на 28% нижчою, ніж у студентів ЕГ, але на 36% вищою, ніж у студентів КГ. Лексико-граматична нормативність мовлення учасників масового навчання виявилася на 22% нижчою, ніж у студентів ЕГ, але на 28% вищою, ніж у студентів КГ.

Таким чином, розроблена методика навчання читання автентичних лоцій курсантів вищих морських навчальних закладів є не тільки ефективною, а й технологічною.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження теоретичних основ навчання читання англомовних лоцій майбутніх судноводіїв та розробка відповідної методики дозволили дійти таких висновків:

1. Існуючі методи навчання читання професійно спрямованих текстів студентів немовних спеціальностей можуть бути використані для навчання читання англійських автентичних лоцій майбутніх судноводіїв у частині їх психолого-педагогічної концепції попереднього засвоєння термінологічного апарата для розуміння змісту прочитаного, а також у частині перцептивної і смислової переробки інформації. Тоді як інші аспекти проаналізованих методів не забезпечують можливості повного розуміння лоцій за обмежений час, що є професійною необхідністю для безпечної проводки судна. Тому запропоновані авторами такі читацькі дії як інтуїтивне розуміння окремих частин тексту, двозначне трактування будь-яких понять, власна інтерпретація значення окремих положень лоцій – не є актуальними для методики навчання читання навігаційних матеріалів.

2. Термін «лоція» являє собою інтегроване лінгвомовленнєве поняття, що означає в професійному аспекті специфічний англомовний текстовий матеріал, в якому описуються водні шляхи, прибережні зони, стислі акваторії і правила навігації в них; характеризуються гідрометеорологічні умови, фарватери і створи; надаються відомості про глибини, ґрунти, якірні місця, течії і їх напрямки, час великої і малої води. У лінгвістичному аспекті лоція – це специфічний термінологічний матеріал судноводійної тематики; статичні, динамічні та модальні дієслова в активному й пасивному стані, а також стилістичні явища полісемії й омонімії. У дидактичному аспекті – це специфічний англомовний текстовий матеріал, що ускладнюється від штучно створеного до автентичного. Психологічними особливостями навчання читання лоцій в аспекті перцептивної переробки іншомовної інформації є: знання значень усіх слів, що в них вживаються; знання значень усіх граматичних явищ та вміння їх швидкого ідентифікування за їх граматичними ознаками; здатність швидкого розуміння речень на основі семантизування його лінгвістичних складових. В аспекті смислової переробки змісту лоцій психологічними особливостями є: уявлення смислової інформації, що поступово розширюється; підвищений рівень мотивації точного розуміння змісту через можливу небезпеку; аналіз і синтез інформації, що ускладнюється з тексту в текст та здатність її згортання у відповідні умовиводи; моделювання схеми професійної поведінки на основі прочитаного.

3. Принципами навчання читання англомовних лоцій майбутніх судноводіїв є:

1) *дидактичні*: взаємозв'язок навчання з реаліями сучасного життя; інтеграція процесів навчання читання та вирішення професійних завдань; системність та послідовність навчання як іншомовно-читацької, так і професійної діяльності; накопичення навчального матеріалу, що забезпечує постійний приріст знань мовних одиниць та вмінь професійної діяльності; 2) *методичні*: врахування випереджаючого розвитку вмінь професійної діяльності над засвоєнням іншомовного матеріалу; можливість самостійного трактування суті нетипових професійних ситуацій в їх англомовному супроводі; обов'язкове засвоєння на одному занятті нового мовного матеріалу і його різнопланового з'єднання з попередньо вивченим; послідовність навчально-педагогічних дій, що забезпечує поступове наростання мовленнєвих і професійних можливостей; нівелювання забування попереднього лінгво-мовленнєвого матеріалу при вивченні наступного.

4. Лінгводидактична модель навчання читання англомовних лоцій майбутніх судноводіїв є восьмиетапною. Її *перший* етап націлений на навчання читання лоцій про вогні; *другий* – про буї, знаки і вогні; *третій* – про безпеки, буї, знаки і вогні; *четвертий* – про якірні стоянки, безпеки, буї, знаки і вогні; *п'ятий* – про припливи і течії, якірні стоянки, безпеки, буї, знаки і вогні; *шостий* – про настанови, припливи і течії, якірні стоянки, безпеки, буї, знаки і вогні; *сьомий* – про портові правила, настанови, припливи і течії, якірні стоянки, безпеки, буї, знаки і вогні; *восьмий* – про рідкісні гідрографічні особливості та усі вищезазначені навігаційні явища.

5. Система вправ з навчання читання англомовних лоцій майбутніх судноводіїв є восьмиблоковою відповідно до восьмиетапної моделі навчання.

Кожний блок вправ виконується з трьома цілями навчання: перша - для засвоєння мовного матеріалу; друга - для розвитку вмінь читання навігаційної інформації з теми, що вивчається та всіх попередньо вивчених; третя - для розвитку вмінь читання реально існуючої навігаційної інформації та розвитку вмінь професійних дій на її основі. Тому вправами для досягнення всіх перших цілей навчання є мовні, презентаційні; мовні, семантизаційні; мовні, підстановчі; мовні, селективні; мовні, трансформаційні. Вправами для досягнення всіх других цілей навчання є передмовленнєві, рецептивно-репродуктивні; передмовленнєві, селективні; передмовленнєві, трансформаційні; передмовленнєві, репродуктивні; передмовленнєві, перекладні; передмовленнєві, продуктивні. Вправами для досягнення всіх третіх цілей навчання є передмовленнєві, рецептивні; передмовленнєві, асоціативні; передмовленнєві, репродуктивні; мовленнєві, рецептивно-продуктивні; мовленнєві, інтеграційно-рецептивні; мовленнєві, інтеграційно-репродуктивні; мовленнєві, інтеграційно-продуктивні.

6. Приріст умінь у швидкості сприйняття інформації з автентичних лоцій на 32% у студентів ЕГ щодо студентів КГ та приріст адекватності професійних дій на 49% у студентів ЕГ щодо студентів КГ за результатами формульованого експерименту засвідчили ефективність розробленої методики. Результати масового навчання читання автентичних лоцій за розробленою методикою як в його темпі, так і в адекватності професійних дій відповідно до прочитаного виявились значно вищими, ніж у студентів КГ та дещо нижчими, ніж у студентів ЕГ, що дає змогу

вважати розроблену методику технологічною.

Вважаємо, що подальша розробка теми, що досліджувалася, може полягати у визначенні методики навчання усного прийому англomовної навігаційної інформації від портової влади і берегових служб.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях автора:

1.Прими́на Н. Н. Психологические особенности обучения будущих судоводителей чтению англоязычных аутентичных лоций / Н. Н. Прими́на // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2014. – Вип. 2. – С. 141–146.

2.Прими́на Н. Н. Методы обучения иноязычному чтению профессионально направленных текстов / Н. Н. Прими́на // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. Серія: Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Одеса, 2016. – Вип. 4 (111). – С.113–116.

3.Прими́на Н. Н. Критериальный аппарат оценивания языковых знаний и речевых умений будущих судоводителей / Н. Н. Прими́на // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. – Дніпро, 2016. – Вип. 2 (12). – С. 279 – 285.

4.Прими́на Н. Н. Лингводидактическая модель процесса обучения чтению англоязычных аутентичных лоций будущих судоводителей / Н. Н. Прими́на // Наука і освіта: науково-практичний журнал. – Одеса: Південний науковий центр НАПН України, 2016. – Вип. 10/СХХХХХІ. – С. 183–188.

5.Прими́на Н. Н. Сущность процесса смысловой переработки информации при обучении иноязычному чтению курсантов судоводительской специальности / Н.Н.Прими́на // Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. – Вип 72/LXXII. Том 2. – С. 35 – 39.

6.Primina N. N. The system of exercises on teaching future navigators how to read sailing directions in English / N. N. Primina // The Unity of Science. – Vienna, 2016. – №10 October. – p. 52 – 54.

7. Прими́на Н.Н. Развитие профессиональных умений будущих судоводителей на основе прочитанных англоязычных лоций / Н. Н. Прими́на // Судовождение: зб. наук. пр. – Одеса: Національний університет «Одеська морська академія», 2017. – Вип. 27. – С. 72–76.

8. Прими́на Н. Н. К вопросу о методах обучения чтению иноязычной профессиональной документации специалистов морского флота / Н. Н. Прими́на // Судноплавание: Перевезення, технічні засоби, безпека: матеріали конф., (Одеса, 19–20 листопада, 2013 р.) – Одеса: ОНМА, 2013 – С. 174–175.

9.Прими́на Н. Н. Лоции как учебные тексты для чтения будущих судоводителей/ Н. Н. Прими́на // Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні: матеріали міжнар. наук. – практик. конф., (Львів, 28–29 березня 2014 р.). – Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2014. – С. 101-103.

10. Прими́на Н. Н. Теоретические основы обучения чтению профессиональной иноязычной литературы будущих судоводителей / Н. Н. Прими́на // Морські перевезення та інформаційні технології в судноплаванні: матеріали наук. –метод. конф., (Одеса, 18–19 листопада, 2014 р.). – Одеса: ОНМА, 2014 – С. 223-225.

11. Примина Н. Н. Организация процесса экспериментального обучения чтению аутентичных лоций будущих судоводителей / Н. Н. Примина // Тенденції розвитку психології та педагогіки: матеріали міжнар. наук. –практ. конф., (Київ, 4–5 листопада 2016 р.). – Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2016. – С. 40-42.

12. Примина Н. Н. Об опыте обучения иноязычному профессиональному чтению разнопрофильных специалистов / Н. Н. Примина // Actual problems of modern preschool and higher education: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., (Варшава, 29–30 жовтня 2016 р.). – Варшава: Diamond trading tour, 2016. – С. 91–94.

13. Примина Н. Н. Этапы подготовки будущих судоводителей к чтению англоязычных аутентичных лоций / Н. Н. Примина // Річковий та морський транспорт: інфраструктура, судноплавство, перевезення, безпека: наук. –техн. конф., (Одеса, 16–17 листопада, 2016 р.). – Одеса: НУ «ОМА», 2016. - С. 91-94.

14. Примина Н. Н. Результаты проведения формирующего эксперимента по обучению чтению будущих судоводителей англоязычных лоций / Н. Н. Примина // Achievement of high school: матеріали междунар. наук.-практ. конф., (Софія, 17–25 листопада 2016 р.). – Софія: «Бял – ГРАД-БГ», 2016. – С. 112–113.

15. Примина Н. Н. Дидактические принципы организации процесса обучения чтению англоязычных аутентичных лоций / Н. Н. Примина // Conduct of modern science: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Шефїлд, 30 лист. –7 грудня 2016.). – Шефїлд: Science and education ltd. – С.92–95.

16. Примина Н. Н. Методические принципы организации процесса обучения профессиональной иноязычной литературы курсантов судоводительской специальности / Н. Н. Примина // Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогіки і соціальної роботи: матеріали міжнар. наук. – практ. конф., (Сладковичово, 10 –11 березня 2017 р.). – Сладковичово: Vysoka skola Danubius, 2017. – С.147–150.

17. Мартинова Р. Ю., Примина Н. Н. Learn to Read Sailing Directions for Navigators: [навч. посібник] / Р. Ю. Мартинова, Н. Н. Примина. – Одеса: Видавництво «Освіта України», 2016. – 130 с.

АНОТАЦІЯ

Пріміна Н.М. Навчання читання англомовних лоцій майбутніх судноводіїв. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови). – ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», МОН України. – Одеса, 2017.

Дисертацію присвячено теоретичному обґрунтуванню і розробці методики навчання читання англомовних лоцій майбутніх судноводіїв.

У роботі проаналізовано методи навчання іншомовного читання професійно спрямованих текстів студентів немовних спеціальностей з метою виявлення таких методичних дій, які б могли використовуватися для навчання читання англомовних лоцій. Визначено поняття «лоції» як інтегрованого лінгводидактичного матеріалу та психологічні особливості навчання їх читання. Обґрунтовано принципи навчання

читання англомовних лоцій майбутніх судноводіїв. Змодельовано восьмиетапний процес навчання читання англомовних лоцій майбутніх судноводіїв та розроблено відповідно до нього восьмиблочну систему вправ. Проведено експериментальну апробацію запропонованої методики та перевірено її ефективність за мовним, передмовленнєвим, мовленнєвим та професійним критеріями.

Ключові слова: лоції, акваторії, безпечна проводка судна, навчальні лоції, скорочені автентичні лоції, професійні дії, перцептивна та смислова переробка інформації, інтегрований предмет навчання, восьмиетапна лінгводидактична модель, восьмиблочна система вправ, інтегровані читацькі вміння.

АННОТАЦІЯ

Примина Н. Н. Обучение чтению англоязычных лоций будущих судоводителей. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (германские языки). – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», Одесса, 2017.

В диссертации исследована проблема обучения чтению англоязычных лоций курсантов высших морских учебных заведений, приобретающих специальность судоводителя. Актуальность выбранной проблемы обусловлена необходимостью быстрого и безошибочного понимания особенностей различных акваторий мира для безопасной проводки судна. Для достижения такого уровня чтения лоций определена их *смысловая, лингвистическая и дидактическая* сущность. В *смысловом аспекте* лоции – это специфический аутентичный англоязычный текстовый материал, дающий полное описание различных акваторий мира, включающий характеристики навигационных огней, буев и знаков, опасностей, приливов и течений, типы якорных стоянок и портовые правила. В *лингвистическом аспекте* лоции – это специфический терминологический материал судоводительской тематики, статические, динамические и модальные глаголы в активном и пассивном залогах, а также стилистические явления полисемии и омонимии. В *дидактическом аспекте* – это специфический англоязычный текст, который постепенно усложняется от учебного до аутентичного.

Психологическими особенностями обучения чтению англоязычных лоций являются: представление постепенно расширяющейся смысловой информации; повышенный уровень мотивации точного понимания содержания; анализ и синтез постепенно расширяющегося из текста в текст навигационного смысла; трансформация результатов анализа и синтеза читаемого в свернутые умозаключения; моделирование схемы профессионального поведения на основе прочитанного.

Методика обучения чтению англоязычных лоций будущих судоводителей основывается на дидактических и методических принципах. *Дидактические* – состоят: во взаимосвязи обучения с реалиями современной жизни; в интеграции обучения чтению и решению профессиональных задач; в системности и последовательности обучения как иноязычной читательской, так и профессиональной деятельности; в накоплении языкового и профессионального

материала для успешного решения профессиональных задач средствами иностранного языка. *Методические* - состоят во взаимосвязанном обучении иноязычной читательской и профессиональной деятельности; в усвоении на одном занятии нового языкового материала и его разноплановом соединении с ранее изученным; в ускоренном и точном осмыслении лексико-грамматических единиц для беспрепятственного понимания содержания написанного; в возможности самостоятельного трактования сути незнакомых языковых явлений с опорой на двуязычный словарь.

Лингводидактическая модель процесса обучения чтению англоязычных лоций будущих судоводителей, основанная на вышеназванных дидактических и методических принципах, представляет собой восьмиэтапную методическую деятельность, соответствующую восьми основным темам навигационного характера. При этом обучение языковому материалу для чтения лоций по каждой теме предполагает использование языкового материала по всем ранее изученным темам для чтения постепенно усложняющейся навигационной информации, представленной в учебных; тематически ограниченных аутентичных и оригинальных аутентичных лоциях.

Система упражнений по обучению чтению англоязычных лоций будущих судоводителей в связи с восьмиэтапной моделью является восьмиблочной. Каждый блок упражнений выполняется с тремя целями: усвоение языкового материала; развитие умений чтения навигационной информации по изучаемой теме и по всем ранее изученным в учебных и частично сокращенных аутентичных лоциях; развитие умений чтения аутентичных лоций и профессиональной деятельности на их основе. Поэтому упражнениями для достижения всех *первых целей* являются: языковые, презентационные; языковые, семантизационные; языковые, подстановочные; языковые, селективные; языковые, трансформационные; *вторых целей* - являются: предречевые, рецептивно-репродуктивные; предречевые, селективные; предречевые, трансформационные; предречевые, репродуктивные; предречевые, переводные; предречевые, продуктивные; *третьих целей* - являются: предречевые, рецептивные; предречевые, ассоциативные; предречевые, репродуктивные; речевые, рецептивно-продуктивные; речевые, интеграционно-рецептивные; речевые, интеграционно-репродуктивные; речевые, интеграционно-продуктивные.

Эффективность и технологичность разработанной методики проверялись в процессе формирующего эксперимента и опытного обучения по таким критериям как: языковой, предречевой, речевой и профессиональный. Практическая реализация разработанной методики нашла отражение в учебном пособии «Learn to Read Sailing Directions for Navigators», которое в настоящее время используется в процессе обучения будущих судоводителей в 5-ти высших морских учебных заведениях Украины.

Ключевые слова: лоции, акватории, безопасная проводка судна, учебные лоции, сокращенные аутентичные лоции, профессиональные действия, перцептивная и смысловая обработка информации, интегрированный предмет обучения, восьмиэтапная лингводидактическая модель, восьмиблочная система упражнений, интегрированные читательские умения.

RESUME

Primina N. M. – Teaching future seafarers reading sailing directions in English. - Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree (PhD) in Pedagogical Studies. Specialty 13.00.02 - Theory and Methodology of Teaching: Germanic Languages. – State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushinsky", Odessa, 2017.

The thesis focuses on theoretical analysis and practical development of the methods of teaching future seafarers reading original sailing directions in English.

The paper analyzes methods of teaching students of non-linguistic specialties reading professionally orientated foreign language texts. Methodical actions, which could be used for teaching reading sailing directions in English have been revealed. The concept of "sailing directions" as an integrated linguodidactic material has been defined and psychological characteristics of teaching reading them have been set. The principles of teaching future navigators reading sailing directions in English have been justified. An eight-step process of teaching future seafarers reading sailing directions in English has been modelled, in accordance with which an eight-block system of exercises has been developed.

An experimental testing of the proposed method was made. Its effectiveness in accordance with the language, speech and production criteria was verified.

Key words: sailing directions, water areas, safe navigation, training sailing directions, authentic sailing directions, professional actions, perceptual and semantic information processing, integrated subject of learning, eight-step linguodidactic model eight-block system of exercises, integrated reading skills.